

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11\(40\)-183-198](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-11(40)-183-198)

УДК 377

Стойчик Тетяна Іванівна,

кандидат педагогічних наук,

заступник директора з навчально-виробничої роботи

Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею.

Кривий Ріг, Україна.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>

stoychyk_t@ukr.net

ОСВІТНІЙ КЛАСТЕР ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Анотація. Актуальність статті визначається вимогами сьогодення, де освіта стає важливою складовою соціально-економічного зростання країни та вимагає від фахівців високого рівня професійних компетентностей. На підставі досвіду європейських країн обґрунтовано, що у забезпеченні якості підготовки фахівців та рівня їхньої конкурентоздатності особливої уваги набуває кластерний підхід, який є перспективним для освіти в умовах децентралізації управління.

У статті розкрито поняття кластера, його характерні ознаки, проаналізовано сутність поняття «освітній кластер» та визначено його місце у системі професійної (професійно-технічної) освіти. Розкрито основні переваги та принципи кластерного підходу в розвитку професійної (професійно-технічної) освіти; сформульовано основоположні принципи при створенні й функціонуванні кластерів. Визначено, що сучасний кластерний підхід передбачає багаторівневе управління, співробітництво суб'єктів різних галузей та формування сприятливого середовища для співробітництва і розвитку.

На прикладі освіти, яка лише набуває досвіду підприємництва, встановлено, що кластерний підхід – це об'єднання закладів освіти з бізнес-структурами та суб'єктами громадянського суспільства (громадськими організаціями, політичними партіями тощо) на відповідних нормативно-правових засадах. Розглядаючи питання освітніх кластерів як однієї з форм соціального партнерства, з'ясовано, що важливими умовами для неї є рівноправність, прозорість та довіра між партнерами.

Кластерний розвиток економіки країни – одна з характерних ознак сучасної інноваційної економіки і для професійної освіти має значні переваги. Серед основних виділено: підвищення якості навчання; розроблення нових технологій навчання; забезпечення неперервності та доступності навчального процесу; перевірка отриманих знань на

практиці; незалежне оцінювання якості навчання, рівня викладання, якості навчальних програм та матеріалів.

З урахуванням досвіду європейських країн наведено приклади освітніх кластерних інституцій, зроблено порівняльний аналіз, який дав можливість зробити висновки про те, що в Україні освітні інноваційні кластери, як правило, об'єднують: заклади вищої освіти (вони є їх ядром) з науково-дослідними центрами та підприємствами; заклади та установи професійної освіти, об'єднані за галузевою ознакою і партнерськими відносинами з підприємствами галузі; освітні установи і підприємства роботодавців, що забезпечують підвищення якості, скорочення термінів підготовки, створення гнучкої системи підвищення кваліфікації фахівців для підприємств з урахуванням поточних і прогнозних вимог виробництва. З'ясовано поняття процесу кластеризації на прикладі системи професійної (професійно-технічної) освіти. Незважаючи на багатогранність освітніх кластерів, зокрема як однієї з форм соціального партнерства, невирішеними залишаються питання створення дуальної корпоративної моделі об'єднання роботодавців, закладів професійної (професійно-технічної) освіти та наукових установ задля підвищення якості підготовки фахівців та забезпечення їх конкурентоздатності.

Ключові слова: кластер; освітній кластер; кластерний підхід; кластеризація; заклад професійної (професійно-технічної) освіти; конкурентоздатний фахівець.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Починаючи з 2001 року, освіта визнається суб'єктом економічної діяльності, її результати включені до складу вартості всіх товарів і послуг, а додана вартість, вироблена за видом економічної діяльності «Освіта», – до валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) і валової доданої вартості (далі – ВДВ) країни. За даними Державної служби статистики України, частка ВДВ за цим видом діяльності у 2010 р. склала 5,6%; 2013 р. – 6,1%; 2017 р. – 5,1% [1].

Ці показники свідчать про вагомні результати діяльності закладів освіти в економіці країни. Адже, згідно з вимогами ринкової економіки країн Європейського Союзу (далі – ЄС), «послуга освіти виступає її об'єктом і є невід'ємною складовою ВВП, а її вартість обов'язково розраховується за допомогою Системи національних рахунків 2008» [2]. Проте, ці результати не є сталими і потребують покращення. Вони можуть бути набагато

вищими за умов більш активного застосування освітніх кластерів, зокрема, у професійній (професійно-технічній) освіті (далі – П(ПТ)О).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кластерний підхід у педагогічній науці й практиці не є новим. Перші спроби визначення поняття «кластер» можна зустріти у науковців А. Берлі та Г. Мінза. У подальшому відповідні дослідження розвинули М. Портер, У. Батнер, С. Розенфельд, Д. Тобін, М. Хессель, В. Фельдман та інші. Основоположником поняття «кластер» вважають М. Портера, в теорію якого покладено ідею про те, що однією з економічних переваг є об'єднання підприємств і організацій навколо спільної мети у відповідних галузях діяльності та на відповідних територіях. Вона розглядається як «спосіб реалізації інтегративного потенціалу підприємств, установ та організацій території способом застосування комплексу організаційно-економічних заходів, що здійснюються державними, приватними або громадськими інститутами з метою об'єднання підприємств, установ та організацій навколо спільних інтересів, встановлення між ними формальних і неформальних взаємовідносин, мережевої економічної співпраці» [3, с. 7].

Дослідження українського вченого С. Соколенка в галузі кластеризації спираються на фундаментальні роботи більш раннього періоду, а саме: «теорію економічного розвитку» Й. Шумпетера, за якою необхідною умовою успіху в бізнесі є гнучкість, а головним рушієм прогресу – підприємець, який ініціює інновації, що знищують стару систему й створюють нову, економічно більш прогресивну; «теорію промислового розміщення» А. Вебера, за якою найбільші вигоди утворюються агломеративною економікою, при цьому фірми досягають ефекту економії витрат завдяки кооперуванню в межах певного простору; «теорію індустріальних округів» А. Маршалла, який стверджував, що успіх національної економіки залежить, зокрема, від розвитку локалізованих угруповань профільної індустрії або від концентрації спеціалізованих галузей у певних місцевостях.

Вивченням процесів формування кластерів в регіональному масштабі займаються також українські вчені, зокрема М. Долішній, Л. Козак, В. Новицький, І. Войнович, які ґрунтовно досліджують питання поширення науково-виробничої кооперації підприємств у регіональному масштабі.

Серед вітчизняних вчених варто зазначити і праці Р. Гуревича, Ю. Ковбасюка, В. Куценко, О. Жука, Є. Чернишової, О. Корчинської, Н. Любченко та інших, які стверджують, що розвиток ринкових відносин у всіх сферах діяльності, зокрема, в освітній, стає причиною появи кластерного підходу до підготовки конкурентоспроможних випускників.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження – уточнення сутності поняття кластера, його характерних ознак, аналізу понять «освітній кластер», «кластеризація», «кластерний підхід» та визначення їх місця у системі П(ПТ)О.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

1. На основі аналізу фахових, психологічних та педагогічних джерел уточнити зміст основних дефініцій дослідження.
2. Сформулювати принципи, які є основоположними при створенні й функціонуванні кластерів.
3. Визначити місце освітнього кластера у системі П(ПТ)О.
4. Обґрунтувати основні переваги кластерного підходу у розвитку П(ПТ)О;
5. З'ясувати поняття процесу кластеризації та дослідити на прикладі системи П(ПТ)О.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці М. Портера, М. Енрайта, М. Сторпера, А. Вебера, А. Маршалла, Й. Шумпетера, І. Толенадо, Д. Сольє (сутність та зміст кластеру, обґрунтування логічності й доцільності кластеризації); Е. Бергмана, Е. Фезера (класифікація кластерів); Л. Ван ден Берга (характеристика кластерів); Й. Шумпетера (економічна роль інновацій), Дж. М. Кейнса (потреба, значення кластерів); І. Вишнякова (становлення кластерів в окремих країнах Європи); В. Наумова, Р. Некрасова (формування регіональних кластерів); В. Бакума, Д. Крисанова, М. Кропивка, Н. Морозова, Л. Мясникова, П. Саблука, В. Федоренка (вплив кластерів на економіку).

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У процесі дослідження використано комплекс **методів**:

- *емпіричні* – обсерваційні (безпосереднє та опосередковане спостереження, експертне оцінювання) для визначення основних переваг кластерного підходу у розвитку П(ПТ)О та місця освітнього кластера у системі П(ПТ)О;
- *теоретичні* – аналіз та узагальнення концептуальних положень соціологічної та психолого-педагогічної літератури для визначення теоретико-методологічних засад дослідження, його понятійно-категоріального апарату (кластер, освітній кластер, кластерний підхід, кластеризація) та стану теоретичної розробленості проблеми;

систематизація, узагальнення для розкриття сутності та структурних компонентів досліджуваного феномену.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Дослідження сутності та змісту освітнього кластеру як форми соціального партнерства потребує попереднього уточнення сутності понять «кластер», «освітній кластер», «партнерство».

Економічною наукою поняття «кластер» розглядається як «сконцентрована за географічними ознаками група взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників і виробників послуг; фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агенцій зі стандартизації, а також торгових об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але разом з тим ведуть спільну діяльність» [4, с. 206]. До основних ознак кластера відносять такі характеристики: наявність підприємства-лідера, що визначає довгострокову спільну стратегію; системи управління, що забезпечують централізований контроль і аналіз; виробничий ланцюжок, який забезпечує стійкість кластера як системи; стійкість стратегічних господарських зв'язків у межах кластерної системи, включаючи її міжрегіональні та міжнародні зв'язки; спеціалізація у виробництві товарів і послуг, чітко виражений фактор лідируючого (інтегруючого) продукту або послуги; критична маса (обсяг діяльності, за яким кластер стає стійким і впливовим); сприятливе середовище для розвитку інновацій; наявність спільної сировинної бази; спільність моделей виробничо-коопераційних та інших взаємодій суб'єктів господарювання [3].

Отже, до основних учасників кластера відносять: організації, які ним управляють, підприємства та індивідуальних підприємців, які спеціалізуються на профільних видах діяльності; підприємства та індивідуальних підприємців, які постачають продукцію або надають послуги; організації, що забезпечують функціонування транспортної, енергетичної, інженерної, природоохоронної, інформаційно-телекомунікаційної та іншої інфраструктури; підприємства та індивідуальних підприємців, які надають відповідні послуги ринкової інфраструктури (аудиторські, консалтингові, кредитні, страхові, лізингові, логістики, торгівлі, операцій з нерухомістю); наукові організації та установи; ЗП(ПТ)О, середньої спеціальної, вищої і післядипломної освіти; некомерційні, громадські організації, зокрема, об'єднання юридичних осіб та (або) індивідуальних підприємців (асоціації та спілки); торгово-промислові палати; суб'єкти інноваційної інфраструктури та інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва та ін. [3].

При цьому зазначимо, що кластер розглядається в науці не лише як економічне утворення, а й як соціальне, що існує та функціонує у певному соціальному середовищі та залежить від його учасників і мети добровільного об'єднання.

Як зазначають вітчизняні вчені, «у старій моделі держава зосереджує свою увагу на прямій підтримці окремих підприємств і галузей, а сучасний кластерний підхід передбачає багаторівневе управління в певній сфері, співробітництво суб'єктів різних галузей та формування сприятливого середовища для співробітництва і розвитку» [3, с. 12].

Тому ми погоджуємося з більшістю сучасних науковців в тому, що кластерний підхід є перспективним для освіти в умовах децентралізації управління. Адже, як свідчить статистика, «структура видатків Зведеного бюджету України на освіту за освітніми рівнями в 2000–2017 рр. усереднено характеризується такими показниками: дошкільна освіта – 13,7%, загальна середня – 42,3%, професійно-технічна – 4,8%, вища – 28,2%. Розподіл видатків на освіту у ці ж роки за видами бюджетів виглядає так: 28,2% – державний бюджет, 71,8% – місцеві бюджети. Тобто, процеси бюджетної децентралізації, розпочаті у 2015 році, мають визначені тренди на зменшення питомої ваги видатків на освіту у державному бюджеті України і відповідне збільшення у видатках місцевих бюджетів за всіма освітніми рівнями розвитку» [1].

Кластерний розвиток економіки країни є однією з характерних ознак сучасної інноваційної економіки і має для освіти значні переваги. Серед них: «підвищення якості навчання та підготовки фахівців з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі; розроблення нових технологій навчання, що сприяють підвищенню мотивації та активізації пізнавального процесу під час навчання; забезпечення неперервності та доступності навчального процесу; перевірка отриманих знань на практиці, моделювання реальних ситуацій; покращення розроблення, новизни й доступності навчальних матеріалів; автоматизація навчального процесу, перевірка знань, контролю відвідуваності та дотримання навчальних програм; надання батькам інформації про відвідування та успішність учнів у реальному часі; незалежне оцінювання якості навчання, рівня викладання, якості навчальних програм та матеріалів; автоматизоване врахування та аналіз використання нових напрямів і методів у навчальному процесі» [5].

Відповідно до проведеного аналізу досліджень науковців М. Портера, Т. Красікової, В. Шевчука, Н. Корчагіної, А. Смірнова, В. Куценко, О. Жук, Л. Дроздовської, А. Старевої, О. Повстин, Є. Чернишової, В. Федорової, поняття «освітній кластер» доцільно узагальнити як сукупність установ освіти

(зокрема, професійної) та інших суб'єктів господарювання, що добровільно об'єдналися для досягнення конкурентних переваг, спільних взаємовигідних цілей за галузевою ознакою та територіальною близькістю розміщення. У цьому визначенні ми акцентуємо увагу не лише на двох основних характеристиках освітнього кластера – територія та добровільне об'єднання, а й на таких, як спільна, взаємовигідна мета та способи її досягнення. Освітній кластер – це явище, яке виникає на ґрунті добровільного об'єднання суб'єктів господарювання, що мають близьке територіальне розміщення задля досягнення спільних взаємовигідних цілей з метою здобуття конкурентних переваг та довгострокового партнерства.

Партнерство – форма організації підприємницької діяльності, що ґрунтується на об'єднанні (зазвичай пайовому) майна різних власників. «При партнерстві двоє або більше суб'єктів об'єднують своє майно, стають співвласниками створеного підприємства, спільно керують виробництвом і власністю, розподіляють прибуток і несуть відповідальність за свої зобов'язання» [6]. В освіті, яка лише набуває досвіду підприємництва, *партнерство* є доволі новим явищем. Воно передбачає об'єднання закладів освіти з бізнес-структурами та суб'єктами громадянського суспільства (громадськими організаціями, політичними партіями тощо) на відповідних нормативно-правових засадах. А саме – підписанні угод, договорів, правочинів, меморандумів, спільних постанов, спільних рішень, спільних наказів, інших підзаконних локальних нормативно-правових актів, передбачених чинним законодавством. Освітні заклади мають стати рівноправними учасниками партнерських домовленостей. Це нове завдання для керівників системи освіти, зокрема, ЗП(ПТ)О.

У зв'язку з тим, що метою будь-якого освітнього кластера є «об'єднання, інтенсифікація зусиль, можливостей, потенціалу суб'єктів інноваційної структури задля формування взаємоузгоджених дій, спрямованих на покращення якості регіональної освіти, її конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому рівнях» [7], то для її досягнення важливий процес кластеризації.

Під процесом кластеризації мається на увазі «реалізація загальнодержавної політики, спрямованої на підтримку інноваційного розвитку, здійснення фінансово-економічних, адміністративних, регуляторних реформ та розроблення стратегії розвитку регіонів» [8].

Особливості реалізації процесу кластеризації у країнах-учасницях ЄС полягають у *різноманітності* існуючих моделей управління ПОН в освітньому кластері, у суб'єктності управління та координації діяльності учасників освітнього кластеру, об'єктах освітньої діяльності з надання послуг професійної освіти. І, навпаки, об'єднуючими факторами виявилися

нові тенденції, такі, як розповсюдження дуальної корпоративної моделі; політики надання державної фінансової дотації на підтримку ПОН; різноманітних видів соціального партнерства; конкурентних переваг базових моделей управління ПОН; інформації про участь соціальних і бізнес-партнерів в управлінні ПОН; системи професійної освіти повного дня та професійного навчання на підприємстві; ідей та концепцій європейської освітньої політики.

Варто наголосити і на практичних результатах щодо привабливості та доступності сфери ПОН, зокрема, найкращий позитивний імідж сфери ПОН має на Мальті (89% респондентів відзначили його як позитивний порівняно з іміджем повної середньої освіти), у Фінляндії (84%), в Чехії (77%). Середній рівень привабливості сфери ПОН (60–68%) було продемонстровано в Болгарії, Румунії, Швеції, Словаччині. Найнижчий рівень привабливості сфери ПОН є характерним для Нідерландів (53%), Франції (51%), Угорщини (49%) [9], де пріоритетною є вища освіта, яка впливає на рівень ВВП країни та її основних показників сталого розвитку.

В Україні, на наш погляд, створено достатні передумови для реалізації процесу кластеризації, що регулюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили – від законів до локальних нормативно-правових актів. Однак, у чинному Законі України «Про П(ПТ)О» [10] відсутня вимога щодо формування кластерів. І лише у ст. 25 «Форми організації навчального процесу» чинного Закону України йдеться про професійно-практичну підготовку учнів, слухачів, яка «здійснюється у тісному поєднанні з виготовленням корисної продукції, наданням послуг, що оплачуються згідно з законодавством».

На відміну від чинного Закону України, у проекті Закону України «Про П(ПТ)О» [11] у ст. 4 чітко зазначено, що формами здобуття П(ПТ)О є, зокрема, дуальна форма здобуття освіти. Ця форма організації навчання передбачає: організацію та провадження освітнього процесу спільно з роботодавцями, які забезпечують відповідну практичну підготовку здобувачів для виконання практичної частини освітньої програми; розроблення спільно з роботодавцями освітніх і робочих програм, навчальних планів, що забезпечують відповідну практичну підготовку здобувачів для виконання практичної частини освітньої програми; поєднання навчання у ЗП(ПТ)О з практичною підготовкою на підприємствах, в установах, організаціях на основі договору; участь роботодавців у процесі оцінювання результатів навчання здобувача освіти; отримання здобувачем освіти грошової винагороди за виконану роботу під час практичної підготовки на підприємствах, в установах, організаціях.

Аналізуючи запропонований законопроект, відзначаємо його актуальність, зокрема, у запровадженні процесу кластеризації у систему П(ПТ)О. Його прийняття сприятиме, на наш погляд, пришвидшенню формування різноманітних *освітніх кластерів*, які є «об'єднанням роботодавців і освітніх установ за допомогою комплексу наскрізних програм» [12].

Для системи П(ПТ)О *освітні кластери* – нова форма об'єднання ЗП(ПТ)О, бізнесу та громадських організацій, у якій значну роль має відігравати роботодавець.

Однак зауважимо, що, наприклад, у США пріоритетною визнається взаємодія між дослідницькими (Research Partner(s)), освітніми (Education Partner(s)) та комерційними (Commercial Partner(s)) партнерами [13], і основну роль в освітніх кластерах відіграють дослідницькі центри, а не освітні чи комерційні.

Аналогічна ситуація і в країнах Європи. Як зазначають вітчизняні вчені, значну за своїми масштабами дослідницьку діяльність проводять такі інституції ЄС, як Європейський Центр розвитку ПОН (CEDEFOP), Європейський фонд освіти (ETF), Федеральний Інститут ПОН Німеччини (BIBB) та ін. [9].

В Україні, зазвичай, освітні інноваційні кластери об'єднують: заклади вищої освіти (вони є їх ядром) з науково-дослідними центрами, підприємствами за допомогою «створення локальних зон з певними перевагами, де усі учасники ланцюжка від початку розроблення до інноваційного готового продукту (наукові установи, малі інноваційні компанії, центри випробувань, центри колективного користування дорогим обладнанням, спеціалізовані сертифіковані лабораторії, виші та центри навчання, які готують потрібних саме цим компаніям фахівців, патентні контори) перебували б у постійній взаємодії [14]; заклади та установи професійної освіти, об'єднані за галузевою ознакою і партнерськими відносинами з підприємствами галузі [15]; освітні установи і підприємства роботодавців, які забезпечують підвищення якості, скорочення термінів підготовки, закріплення випускників на підприємствах, створення гнучкої системи підвищення кваліфікації фахівців для підприємств з урахуванням поточних і прогнозних вимог виробництва [16].

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Досвід функціонування систем ПОН у базових країнах Європи є надзвичайно цінним для реформування вітчизняної системи П(ПТ)О, зокрема в частині: управління із залученням соціальних партнерів; створення нових типів ЗП(ПТ)О з навчальними дільницями,

дослідницькими та лабораторними центрами; запровадження нових кваліфікацій, професійних і освітніх стандартів, програм професійної освіти, розроблення нормативно-правової бази професійного навчання учнівської молоді й дорослих на засадах кластерного підходу, зокрема, дуальної моделі організації навчального процесу.

З'ясовано, що освітній кластер – одна з форм соціального партнерства, що здійснюється на загальнодержавному та місцевому рівнях, в якій важливою умовою є рівноправність, прозорість та довіра між партнерами. В Україні керівники закладів системи П(ПТ)О лише оволодівають навичками складання таких відносин, де кожен учасник кластера – рівноправний партнер, без участі якого неможливе досягнення спільної мети, зокрема, у підготовці конкурентоздатних фахівців.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на багатогранність освітніх кластерів, зокрема, як однієї з форм соціального партнерства, подальші дослідження слід спрямувати на створення дуальної корпоративної моделі об'єднання роботодавців, ЗП(ПТ)О та наукових установ для підвищення якості підготовки фахівців та забезпечення їх конкурентоздатності.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] О. А. Корчинська, Ринок освітніх послуг в Україні: економічні аспекти. *Ринок освітніх послуг: виклики сучасності: на наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Київ, 11 черв. 2019 р.)* / уклад.: Т. Семигіна, О. Корчинська, О. Жук. Київ, Україна: АПСВТ, 2019, с. 40–41.
- [2] Система национальных счетов, 2008. *Европейская комиссия, Международный валютный фонд, Организация экономического сотрудничества и развития, Организация объединенных наций, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2009.* [Електронний ресурс]. Доступно: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp/>
- [3] Ю. В. Ковбасюк, І. О. Дегтярьова, *Кластерний підхід до регіонального економічного розвитку в країні: навч.-метод. матеріали.* Київ, Україна: НАДУ, 2015, 52 с.
- [4] М. Портер, *Международная конкуренция.* Москва, Россия: Международные отношения, 1993, 896 с.
- [5] Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті;* Р. С. Гуревича, Ред. Львів, Україна: Сполум, 2012, 506 с.
- [6] «Партнерство», *Вікіпедія: вільна енциклопедія.* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

- [7] А. М. Старєва, «Регіональний соціокультурний освітній кластер як організаційна умова вирішення проблеми оптимізації навчальних закладів», *Народна освіта*, Вип. 2(17), с. 34–41, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/stareva.htm.
- [8] І. В. Вишнякова, «Досвід становлення та розвитку кластерів в окремих країнах Північно-східної та Центральної Європи», *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*, № 1, с. 184–194, 2011.
- [9] *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія* / В. О. Радкевич, Л. П. Пуховська, О. В. Бородієнко, О. П. Радкевич, Н. В. Базелюк, Н. М. Корчинська, С. О. Леу, В. В. Артемчук; В. О. Радкевич, Ред. Київ, Україна: ІПТО НАПН України, 2018, 223 с.
- [10] Верховна Рада України. (1998, Лют. 10). *Закон № 103/98-ВР «Про професійну (професійно-технічну) освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: https://kodeksy.com.ua/pro_profesijno-tehnicnu_osvitu/25.htm.
- [11] Кабінет Міністрів України. (2019, Лип. 10). *Закон (проект) № 40011920943704001. «Про професійну (професійно-технічну) освіту»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kabmin-predlagaet-rade-povuuy-zakon-professionalno-1562749478.html>.
- [12] Н. Н. Анисцына, «Иновационный научно-образовательный кластер как способ организации инновационной деятельности в вузе», *Креативная экономика*, № 440, с. 91–97, 2010.
- [13] Н. В. Любченко, «Потенціал освітнього кластера як ресурс інноваційного розвитку системи освіти в умовах суспільних трансформацій», *Післядипломна освіта в Україні*, № 1, с. 84–91, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2017/%D0%9B%D0%AE%D0%91%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf.
- [14] Е. М. Терешин, В. М. Володин, «Современная дефиниция понятия «кластер» и подходы к формализации этого явления», *Экономические науки*, № 2(63), с. 164–167, 2010.
- [15] Е. И. Куценко, Феномен образовательного кластера. [Электронный ресурс]. Доступно: <https://evg-ko.livejournal.com/category/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5>
- [16] С. Н. Растворцева, Н. А. Череповская, «Идентификация и оценка региональных кластеров», *Экономика региона*, № 4, с. 123–133, 2013.

EDUCATIONAL CLUSTER AS A FORM OF SOCIAL PARTNERSHIP

Tetyana Stoychyk,

PhD in Pedagogy Vice Headmaster in Productional Training

Kryvyi Rih Professional Mining and Technology Lyceum.

Kryvyi Rih, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>

[stoychyk t@ukr.net](mailto:stoychyk_t@ukr.net)

Abstract. The relevance of the article is determined by the requirements of the present, where education is becoming an important component of the socio-economic growth of the country and requires a high level of professional competence. Based on the experience of European countries, it is substantiated that, in ensuring the quality of training of specialists and the level of their competitiveness, the cluster approach, which is promising for education in the conditions of management decentralization, is of particular importance.

In the article the concept of a cluster is revealed, its characteristic features, the essence of the concept «educational cluster» is analyzed and its place is established in the system of professional (vocational-technical) education. The main advantages and principles of the cluster approach in the development of vocational (vocational-technical) education are revealed; the principles that are fundamental for the creation and operation of clusters are formulated. It is determined that the modern cluster approach involves multilevel governance, cooperation of subjects of different industries and creation of favorable environment for cooperation and development.

The example of education, which is only gained by the experience of entrepreneurship, shows that the cluster approach is the union of educational institutions with business structures and civil society entities (social organization, political parties, etc.) on the relevant legal framework. Considering the issues of educational clusters, as one of the forms of social partnership, it has been found that important conditions are: equality, transparency and trust between partners.

It is established that the cluster development of the country's economy is one of the characteristic features of the modern innovative economy and has significant advantages for vocational education. Among the main ones are: improving the quality of training; development of new learning technologies; ensuring the continuity and accessibility of the educational process; testing of acquired knowledge in practice; independent evaluation of the quality of teaching, the level of teaching, the quality of curricula and materials.

Taking into account the experience of European countries, examples of educational cluster institutions are given, a comparative analysis is made,

which made it possible to conclude that in Ukraine, as a rule, educational innovation clusters combine: higher education institutions (they are their core) with research centers and businesses; Vocational educational institutions and institutions united by industry and partnership with industry enterprises; educational establishments and enterprises of employers providing quality improvement, shortening of training periods, creation of a flexible system of professional development of specialists for enterprises, taking into account current and forecast production requirements. The concept of the clustering process is clarified and investigated on the example of the system of vocational (vocational-technical) education. Despite the multifaceted nature of educational clusters, including as a form of social partnership, the issues of creating a dual corporate model of association of employers, vocational (vocational-technical) education and scientific institutions remain to be solved in order to improve the quality of specialist training and provision their competitiveness.

Keywords: cluster; educational cluster; cluster approach; clustering; vocational (vocational-technical) educational institution; competitive specialist.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ КЛАСТЕР КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Стойчик Татьяна Ивановна,
кандидат педагогических наук,
заместитель директора по учебно-производственной работе
Криворожского профессионального горно-технологического лицея.
Кривой Рог, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>
[stoychik t@ukr.net](mailto:stoychik_t@ukr.net)

Аннотация. Актуальность статьи определяется требованиями современности, где образование становится важной составляющей социально-экономического роста страны и требует от специалистов высокого уровня профессиональных компетенций. На основании опыта европейских стран сделан вывод о том, что в обеспечении качества подготовки специалистов и уровня конкурентоспособности особое значение имеет кластерный подход, который является перспективным для образования в условиях децентрализации управления.

В статье раскрыты понятие кластера, его характерные признаки, проанализирована суть понятия «образовательный кластер» и определено его место в системе профессионального (профессионально-технического) образования. Раскрыты основные преимущества и

принципы кластерного подхода в развитии профессионального (профессионально-технического) образования; сформулированы основополагающие принципы при создании и функционировании кластеров. Определено, что современный кластерный подход предполагает многоуровневое управление, сотрудничество субъектов различных отраслей и формирование благоприятной среды для сотрудничества и развития. На примере образования, которое только приобретает опыт предпринимательства, установлено, что кластерный подход – это объединение учебных заведений с бизнес-структурами и субъектами гражданского общества (общественными организациями, политическими партиями и т.д.) на соответствующих нормативно-правовых началах.

Рассматривая вопрос образовательных кластеров как одной из форм социального партнерства, выяснено, что важными условиями для нее являются равноправие, прозрачность и доверие между партнерами. Установлено, что кластерное развитие экономики страны – одна из характерных черт современной инновационной экономики, имеющая для профессионального образования значительные преимущества. Среди основных выделены такие: повышение качества обучения; разработка новых технологий обучения; обеспечение непрерывности и доступности учебного процесса; проверка полученных знаний на практике; независимое оценивание качества обучения, учебных программ и материалов, уровня преподавания.

С учетом опыта европейских стран приведены примеры образовательных кластерных институтов, проведен сравнительный анализ. Это позволило сделать выводы о том, что в Украине, как правило, образовательные инновационные кластеры объединяют: высшие учебные заведения (они – ядро) с научно-исследовательскими центрами и предприятиями; заведения и учреждения профессионального образования, объединенные по отраслевому признаку и партнерскими отношениями с предприятиями отрасли; образовательные учреждения и предприятия работодателей, обеспечивающие повышение качества, сокращение сроков подготовки, создание гибкой системы повышения квалификации специалистов для предприятий с учетом текущих и прогнозных требований производства. Выяснено понятие процесса кластеризации и исследовано на примере системы профессионального (профессионально-технического) образования.

Несмотря на многогранность образовательных кластеров, в т.ч., как одной из форм социального партнерства, нерешенными остаются вопросы создания дуальной корпоративной модели объединения работодателей, учреждений профессионального (профессионально-технического) образования и научных учреждений для повышения качества подготовки специалистов и обеспечения конкурентоспособности.

Ключевые слова: кластер; образовательный кластер; кластерный подход; кластеризация; заведение профессионального (профессионально-технического) образования; конкурентоспособный специалист.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] O. A. Korchynska, Rynok osvity v Ukraini: ekonomichni aspekty. Rynok osvity: vyklyky suchasnosti: na nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (m. Kyiv, 11 cherv. 2019 r.) / uklad.: T. Semyhina, O. Korchynska, O. Zhuk. Kyiv, Ukraina: APSVT, 2019, s. 40–41.
- [2] Sistema nacional'nyh schetov, 2008. Evropejskaya komissiya, Mezhdunarodnyj valyutnyj fond, Organizaciya ekonomicheskogo sotrudnichestva i razvitiya, Organizaciya ob"edinennyh nacij, Vsemirnyj bank, N'yu-Jork, 2009. [Elektronnij resurs]. Dostupno: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp/>
- [3] Yu. V. Kovbasiuk, I. O. Dehtiarova, Klasternyi pidkhid do rehionalnoho ekonomichnoho rozvytku v kraini: navch.-metod. materialy. Kyiv, Ukraina: NADU, 2015, 52 s.
- [4] M. Porter, Mezhdunarodnaya konkurenciya. Moskva, Rossiya: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1993, 896 s.
- [5] R. S. Hurevych, M. Yu. Kademiia, M. M. Koziar, Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v profesiinii osviti; R. S. Hurevycha, Red. Lviv, Ukraina: Spolom, 2012, 506 s.
- [6] «Partnerstvo», Vikipediia: vilna entsyklopediia. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
- [7] A. M. Starieva, «Rehionalnyi sotsiokulturnyi osviti klaster yak orhanizatsiina umova vyrishennia problemy optymizatsii navchalnykh zakladiv», Narodna osvita, Vyp. 2(17), c. 34–41, 2012. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/17/statti/stareva.htm.
- [8] I. V. Vyshniakova, «Dosvid stanovlennia ta rozvytku klasteriv v okremykh krainakh Pivnichno-skhidnoi ta Tsentralnoi Yevropy», Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, № 1, s. 184–194, 2011.
- [9] Suchasni modeli profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: porivnialnyi dosvid: monohrafiia / V. O. Radkevych, L. P. Pukhovska, O. V. Borodiienko, O. P. Radkevych, N. V. Bazeliuk,

- N. M. Korchynska, S. O. Leu, V. V. Artemchuk; V. O. Radkevych, Red. Kyiv, Ukraina: IPTO NAPN Ukrainy, 2018, 223 s.
- [10] Verkhovna Rada Ukrainy. (1998, Liut. 10). Zakon № 103/98-VR «Pro profesiinu (profesiino-tehnichnu) osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://kodeksy.com.ua/pro_profesijno-tehnichnu_osvitu/25.htm.
- [11] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2019, Lyp. 10). Zakon (proekt) № 40011920943704001. «Pro profesiinu (profesiino-tehnichnu) osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kabmin-predlagaet-rade-novyy-zakon-professionalno-1562749478.html>.
- [12] N. N. Aniscyna, «Innovacionnyj nauchno-obrazovatel'nyj klaster kak sposob organizacii innovacionnoj deyatel'nosti v vuze», Kreativnaya ekonomika, № 440, s. 91–97, 2010.
- [13] N. V. Liubchenko, «Potentsial osvitnoho klastera yak resurs innovatsiinoho rozvytku systemy osvity v umovakh suspilnykh transformatsii», Pislidyplomna osvita v Ukraini, № 1, s. 84–91, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyp_lom_osvina/1_2017/%D0%9B%D0%AE%D0%91%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf.
- [14] E. M. Tereshin, V. M. Volodin, «Sovremennaya definiciya ponyatiya «klaster» i podhody k formalizacii etogo yavleniya», Ekonomicheskie nauki, № 2(63), s. 164–167, 2010.
- [15] E. I. Kucenko, Fenomen obrazovatel'nogo klastera. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <https://evg-ko.livejournal.com/category/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5>
- [16] S. N. Rastvorceva, N. A. Cherepovskaya, «Identifikaciya i ocenka regional'nyh klasterov», Ekonomika regiona, № 4, s. 123–133, 2013.

*Стаття надійшла
до редакції 16 лютого 2020 року*